

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

663

MISINGI YA ELIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2005

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A**, maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (alama 36)

1. Eleza maana ya mtaala unaozingatia uwezo (competency-based curriculum) na taja faida tatu za mtaala huo.

Mtaala unaozingatia uwezo ni mfumo wa elimu unaolenga kuhakikisha mwanafunzi anapata ujuzi, stadi, na uwezo unaohitajika kuweza kutekeleza kazi au shughuli fulani kikamilifu. Mtaala huu unaweka mkazo zaidi kwenye matokeo yanayoweza kupimika kuliko nadharia pekee.

Faida ya kwanza ni kwamba unahakikisha wanafunzi wanapata ujuzi unaotumika moja kwa moja sokoni au katika maisha ya kila siku.

Faida ya pili ni kwamba unasaidia kubaini mapungufu ya mwanafunzi mapema, hivyo kurahisisha utoaji wa msaada wa ziada au mafunzo ya kurekebisha.

Faida ya tatu ni kwamba unakuza uwajibikaji wa mwanafunzi kwa kuweka malengo wazi ya matokeo yanayotarajiwa, na hivyo kuongeza motisha ya kujifunza.

2. Taja aina nne za mbinu za ufundishaji zinazofaa kwa wanafundi watu wazima na toa mfano kwa kila mbinu.

Mbinu ya kwanza ni mbinu ya vitendo (practical method). Wanafunzi wanajifunza kwa kufanya shughuli halisi. Mfano: wanafunzi wakijenga chuma kwa kutumia mashine.

Mbinu ya pili ni majadiliano ya kikundi (discussion method). Inawawezesha watu wazima kushiriki uzoefu wao na kujifunza kutoka kwa wenzake. Mfano: kundi la wakulima kujadili mbinu bora za kilimo.

Mbinu ya tatu ni utafiti mdogo (mini-research). Wanafunzi huchunguza tatizo la kweli na kutoa suluhu. Mfano: kuchunguza ubora wa maji katika kijiji na kutoa mapendekezo.

Mbinu ya nne ni mafunzo kwa kutumia mfano halisi (case study). Wanafunzi wanachambua hali halisi na kujifunza kutokana na matokeo. Mfano: kuchambua kesi ya biashara ya familia na kupanga mbinu ya kuongeza faida.

3. Eleza umuhimu wa tathmini ya maendeleo ya mtaala kwa kipindi cha mwaka mmoja. Tathmini ya maendeleo ya mtaala inasaidia kubaini iwapo malengo ya elimu yamefikwa kwa wakati unaofaa.

Inaruhusu walimu kubaini changamoto zinazokwamisha mafanikio ya wanafunzi na kuchukua hatua za kurekebisha mtaala.

Inatoa taarifa muhimu kwa wadau kuhusu ufanisi wa mtaala na uwezekano wa kuboresha muundo na mbinu za ufundishaji.

4. Toa hatua nne za kuandaa mazingira salama na rafiki kwa watoto wadogo shuleni.

Hatua ya kwanza ni kuhakikisha madarasa yanafanana na umri wa watoto, na vifaa vya kujifunzia vinavyofaa.

Hatua ya pili ni kuweka taratibu za usalama kama mlango wa dharura, muhuri wa kemikali, na kuzuia vifaa hatarishi.

Hatua ya tatu ni kuajiri walimu waliopatiwa mafunzo maalumu katika malezi ya watoto wadogo.

Hatua ya nne ni kuhimiza maadili ya heshima, urafiki, na ushirikiano kati ya watoto na walimu.

5. Eleza sababu tatu zinazoweza kuathiri mahudhurio ya mwanafunzi mtu mzima katika darasa la masomo ya vitendo.

Sababu ya kwanza ni muda usiofaa kutokana na kazi au majukumu ya familia. Suluhu: kupanga masaa yanayoweza mahudhurio.

Sababu ya pili ni gharama za mafunzo au usafiri. Suluhu: kutoa ruzuku au mafunzo ya mbali.

Sababu ya tatu ni ukosefu wa motisha au uelewa wa manufaa ya kozi. Suluhu: kutoa mwongozo, ushauri, na motisha kupitia vyeti au zawadi ndogo.

6. Eleza jinsi utaratibu wa kuajiri walimu unaathiri ubora wa ufundishaji.

Utaratibu wa kuajiri unahakikisha walimu walioteuliwa wana sifa, uzoefu, na ujuzi unaohitajika. Wakati mchakato ni thabiti, ubora wa ufundishaji unakuwa juu kwa sababu walimu wanajua mbinu bora za kufundisha na kuendesha mtaala kwa ufanisi.

7. Taja tofauti nne kati ya tathmini ya mwalimu na tathmini ya mwanafunzi anayefanya tathmini ya binafsi.

Tofauti ya kwanza ni kwamba tathmini ya mwalimu inatolewa na mtu aliyebobea, wakati tathmini ya binafsi inategemea kujitathmini kwa mwanafunzi mwenyewe.

Tofauti ya pili ni uwiano wa viwango; mwalimu anaweza kulinganisha matokeo na viwango vya kitaaluma, mwanafunzi binafsi mara nyingi hutoa tathmini isiyo rasmi.

Tofauti ya tatu ni uwiano wa ulinganifu; mwalimu anaweza kulinganisha wanafunzi wote, mwanafunzi binafsi analinganisha uwezo wake mwenyewe na matarajio yake.

Tofauti ya nne ni lengo; tathmini ya mwalimu inalenga kuboresha na kutoa maelekezo, wakati tathmini binafsi inalenga kujitambua na kujirekebisha.

8. Eleza wajibu wa mawakala wa elimu ya watu wazima katika jamii ya Tanzania.

Mawakala wa elimu ya watu wazima wanahusika katika kupanga, kusimamia, na kutekeleza programu za elimu ya watu wazima. Pia wanashirikiana na jamii kutoa mafunzo yanayohitaji soko la ajira na maendeleo ya kijamii.

9. Taja majina ya wanafalsafa wawili waliyechangia fikra za elimu ya watu wazima. Paulo Freire na Malcolm Knowles.

SEHEMU B (alama 40)

10. Changanua kwa kina hoja kwamba 'mifumo ya elimu ya kiasili inaboresha uhifadhi wa tamaduni', toa hoja zinazopingana.

Hoja inayoungwa mkono: elimu ya kiasili inajumuisha mila na desturi za jamii, ikihakikisha watoto wanajua na kuhifadhi utamaduni wa jamii.

Hoja inayopingana: mtaala wa kiasili mara nyingine hauendani na mahitaji ya soko la kazi, hivyo wanafunzi wanaweza kukosa ujuzi unaotumika katika maisha ya kisasa.

Hoja ya pili inayoungwa mkono: elimu ya kiasili husaidia kuendeleza lugha za kienyeji na hadithi za jamii.

Hoja ya pili inayopingana: inaweza kupunguza mtazamo wa ubunifu na fikra mpya kwa kuzingatia mila tu bila kuhamasisha ufahamu wa kisasa.

11. (a) Eleza kwa kina mchango wa fikra za John Dewey katika elimu ya kazi na uzoefu.

John Dewey alisisitiza kuwa elimu inapaswa kuhusisha uzoefu wa kweli. Alibadilisha mtazamo wa kufundisha kutoka ufundishaji wa nadharia pekee kwenda kwenye kujifunza kwa kufanya, ambapo wanafunzi wanashiriki katika shughuli zinazowajengea ujuzi na maarifa ya vitendo.

(b) Toa mfano wa shughuli ya darasani inayotumia mbinu ya Dewey ya kufundisha kupitia uzoefu.

Mfano ni somo la kilimo shuleni ambapo wanafunzi wanapanda mbegu, kulima shamba dogo, na kisha kufanya tathmini ya mavuno na kuzingatia jinsi mbegu zilivyostawi, hivyo kujifunza kutoka kwa uzoefu wao wa moja kwa moja.

12. Jadili vikwazo vya kisiasa, kifedha, na kitamaduni vinavyoweza kuzuia utekelezaji wa elimu kwa watu wazima, toa suluhu mitano ya vitendo.

Kikwazo cha kisiasa: sera zisizounga mkono elimu ya watu wazima. Suluhu: kushirikisha viongozi wa serikali ili kuanzisha sera za elimu ya watu wazima.

Kikwazo cha kifedha: ukosefu wa fedha kwa washiriki au taasisi. Suluhu: kutoa ruzuku, mikopo ya elimu, au gharama nafuu ya mafunzo.

Kikwazo cha kitamaduni: mtazamo wa jamii kwamba watu wazima hawapaswi kujifunza. Suluhu: kampeni za uhamasishaji na elimu ya jamii kuhusu umuhimu wa elimu ya watu wazima.

Kikwazo cha lugha au mawasiliano: baadhi ya walimu au programu hazilingani na lugha ya wanajamii. Suluhu: kutumia walimu wanaozungumza lugha ya kijamii na vifaa vya kielimu vinavyofaa.

Kikwazo cha upatikanaji wa miundombinu: shule au vyumba vya mafunzo havitoshi. Suluhu: kuanzisha vituo vya mafunzo karibu na jamii au kutumia mbinu za kujifunza kwa mbali.

13. Tathmini kwa kina faida na mapungufu ya kutumia teknolojia katika shule za kisiwa, toa mifano miwili.

Faida ya kwanza ni kuongeza upatikanaji wa elimu kupitia mafunzo ya mtandao au vifaa vya kidijitali. Mfano: darasa linalotumia video za mafunzo ya mtandaoni.

Faida ya pili ni kuongeza ubunifu na ujuzi wa kiteknolojia kwa wanafunzi. Mfano: kutumia kompyuta kuunda michoro au kuratibu data za majaribio.

Mapungufu ya kwanza ni gharama kubwa ya vifaa na matengenezo. Mfano: shule za kisiwa ambazo hazina kompyuta au intaneti.

Mapungufu ya pili ni hatari ya kupoteza utamaduni wa jamii iwapo wanafunzi wanashirikiana zaidi na teknolojia kuliko desturi za kienyeji. Mfano: watoto kuachana na michezo ya jadi au hadithi za kijamii.

SEHEMU C (alama 24)

14. Jadili kanuni nne za kuandaa somo linalolenga watu wazima, toa mfano wa shughuli kwa kila kanuni.

Kanuni ya kwanza ni kuzingatia mahitaji ya mwanafunzi. Mfano: kuchagua somo la kilimo kinachohusiana na mashamba ya wanajamii.

Kanuni ya pili ni kutumia uzoefu wa wanafunzi kama msingi wa kujifunza. Mfano: kuanza somo kwa kuuliza wanafunzi kutoa uzoefu wao wa kilimo.

Kanuni ya tatu ni ubunifu na utekelezaji wa vitendo. Mfano: wanafunzi kufanya jaribio la kufuga kuku shambani.

Kanuni ya nne ni kutoa tathmini ya mara kwa mara ili kubaini maendeleo. Mfano: kuhesabu idadi ya mimea iliyoishi baada ya mwezi mmoja na kulinganisha na matarajio.

15. Eleza dhana ya 'elimu bila mwisho' (lifelong learning) na toa mifano miwili ya programu zinazoweza kutumika kwa watu wa umri tofauti.

Dhana ya 'elimu bila mwisho' inamaanisha elimu inapaswa kuendelea maisha yote bila kizuizi cha umri au hatua ya elimu rasmi.

Mfano wa kwanza: kozi za mafunzo ya ufundi wa kompyuta kwa wazee wa umri wa miaka 40-60.

Mfano wa pili: mafunzo ya biashara ndogo ndogo kwa vijana wa miaka 18-25 ili kuongeza ujuzi wa ajira.

16. Toa mbinu nne za kuhamasisha wanafundi watu wazima wasiohudhuria mara kwa mara, eleza jinsi kila njia inavyoweza kufanya kazi.

Mbinu ya kwanza ni kutoa masaa yanayofaa kulingana na majukumu yao ya kila siku. Hii husaidia wanafundi kushiriki bila kuvurugwa na kazi zao za kila siku.

Mbinu ya pili ni kutumia mbinu za kujifunza kwa mbali, kama vile redio, simu, au mtandao wa intaneti. Hii inawawezesha kushiriki bila kuhudhuria darasa mara kwa mara.

Mbinu ya tatu ni kutoa motisha, kama vyeti, heshima, au zawadi ndogo kwa wanafunzi wanaohudhuria mara kwa mara. Hii huongeza motisha ya kushiriki.

Mbinu ya nne ni kufuata mahitaji binafsi ya mwanafunzi kwa kutoa msaada wa kibinafsi au ushauri. Hii inahakikisha wanapata mwongozo unaowasaidia kushiriki kikamilifu.